

EEN HÔTEL VOLGENS HET BOEKJE

De Houtmarkt in Brussel, met het hôtel d'Ursel en links ernaast het petit hôtel · Verzameling van de Orantes de l'Assomption

*Van 20 mei tot 30 september organiseren we de tentoonstelling **Winters in Brussel. De stadsresidentie van de familie d'Ursel (1590–1960).** Tegelijk verschijnt er ook een boek bij uitgeverij CFC. De auteurs lichten alvast een tip van de sluier, want hoe doe je dat, een gesloopt gebouw en twaalf verdwenen generaties opnieuw tot leven wekken?*

We starten bij het begin, wanneer de familie d'Ursel nog Schetz heet en ze als kooplui en bankiers actief zijn in Antwerpen. Hun verschillende residenties – het Huis van Aken, het Hof van Hoboken – passeren de revue. We volgen de Schetzen naar Brussel, waar ze als ambtenaren van de Spaanse koning en zijn landvoogd dicht bij het hof op de Coudenberg willen verblijven. In 1590 zoekt en vindt Conrard Schetz een geschikt pand, eigenlijk 'meerdere huizen onder een dak', zoals de aankoopakte het omschrijft. Zo kiest hij de plaats waar zijn nakomelingen precies driehonderdzeventig winters zullen doorbrengen.

Na een adoptie door zijn tante verandert Conrard zijn naam van Schetz in d'Ursel. Zijn zoon en kleinzoon worden graaf en spreiden hun wintertijd tussen de huizen in Brussel en Antwerpen. Dat verandert met een knal in 1695: na het bombardement van Brussel door de Franse maarschalk Villeroy

ligt de halve stad in puin. Het hôtel d'Ursel is ongeschonden en wordt gedurende drie jaar verhuurd als stadhuis. Daarna volgen andere huurders, tot Conrard-Albert d'Ursel terugkeert uit Spanje en het oude huis helemaal wil renoveren.

Dan, bij het begin van de 18de eeuw, beschikken we voor het eerst over plannen en kunnen we tonen hoe de voorzijde van het gebouw zijn definitieve uitzicht krijgt: een strak symmetrische gevel van negen traveeën en twee bouwlagen onder een hoog mansardedak. We vertellen ook dat de hertog het veel grootser ziet en ineens het aangrenzende perceel wil bebouwen (en waarom dat mislukt). Het is mooi om te zien hoe de evolutie van het gebouw naadloos aansluit bij de gebeurtenissen in het professionele en persoonlijke leven van zijn bewoners. Huwelijken, geboortes en gulle erfenissen worden telkens vertaald in plannen, bakstenen, verfpotten of hamergeklop.

De kleine salon naar ontwerp van Laurent-Benoit Dewez

Tussen 1769 en 1773 bezorgt hertog Charles de grote ontvangstruimten hun definitieve uitzicht. We bestuderen de originele ontwerpen (en de gedetailleerde rekening) van architect Laurent-Benoit Dewez en vergelijken ze met foto's die meer dan 150 jaar later zijn gemaakt. Tijdens de Tweede Wereldoorlog worden de ontvangstruimten en de mooiste kamers in de appartementen uitgebreid gefotografeerd, voor het geval ze door bombardementen beschadigd zouden worden. Dankzij enkele 'penseelprinsessen' bestaan er ook aquarellen, schetsen en olieverfschilderijen, waarop we de salons en de appartementen in kleur terugvinden. Op basis van al deze informatie tonen we dat het h^{ôte}l er één volgens het boekje was, waarvan zowel de decoratie als de planopbouw helemaal voldoen aan de Franse modelboeken.

Vanaf de 18de eeuw wekken de eerste egodocumenten het h^{ôte}l helemaal terug

tot leven: het dagboek van graaf Zinzendorf die in het h^{ôte}l komt dineren, spelen en zingen met de hertog en nog liever met zijn dochters, of een pastel waarop de hele familie een serenade brengt aan een pasgetrouwde gravin in haar pas ingerichte appartement. In het familiearchief lezen we hoe de ruiten sneuvelen tijdens een trouwfeest, hoe de schuldeisers van de hertog het h^{ôte}l belagen, hoe hertogin Flore d'Arenberg er huisarrest krijgt tijdens de Brabantse Omwenteling en hoe het huis in 1834 wordt geplunderd tijdens een anti-orangistisch oproer. De familie zoekt intussen haar toevlucht in Hingene.

Lange tijd ontvangen de hertogen erfenissen van uitgestorven takken van hun stamboom, maar na het overlijden van Charles-Joseph d'Ursel in 1860 moet er voor het eerst verdeeld worden. Het is de eerste stap in de lange neergang van het h^{ôte}l. Het onmiddellijke gevolg is echter opnieuw een bouwproject: op het aangrenzende perceel verrijst het *petit h^{ôte}l*, het huis van een jongere tak.

Op dat moment heeft de stadsresidentie van de familie d'Ursel haar maximale omvang bereikt. Het indrukwekkende complex vult een volledig huizenblok tussen de Houtmarkt, de Loxumstraat en de Herderinestraat. En omdat één driedimensionaal beeld meer zegt dan duizend woorden, een gevelopstand en een plattegrond, hebben we opnieuw de hulp ingeroepen van Timothy De Paep. Twee jaar geleden maakte hij digitale reconstructies van de ontwerpen van

Servandoni voor het kasteeldomein van Hingene. Nu gaat hij aan de slag met de oude plannen en foto's van het h^{ôte}l op zijn hoogtepunt. Het resultaat is weer verbluffend.

In de 19de eeuw wordt de correspondentie steeds talrijker: duizenden brieven tussen ouders en kinderen, broers en zussen, nichten en ooms, zijn bewaard in het familiearchief. Graaf Baudouin d'Ursel heeft ze bijna allemaal gelezen, getypt en geïnterpreteerd. Dankzij zijn titanenarbeid kunnen wij de digitale bestanden doorzoeken op 'h^{ôte}l', 'appartement', 'salon', 'chambre', 'domestique' en andere woorden die het leven in huis kunnen ontsluiëren. We lezen hoe hertog Joseph leegstaande kamers probeert te verhuren aan andere edellieden en grote feesten geeft op de donderdagen tijdens de vasten. Zijn echtgenote, Antonine de Mun, vult intussen vier tekenalbums met het alledaagse leven van kleine kinderen in een groot h^{ôte}l. De gouvernante van die kinderen heeft ons een schriftje nagelaten, waarin ze beschrijft hoe het er in 1891 in het huis aan toeging. Ook de memoires van Hedwige d'Ursel nemen ons mee naar de laatste glorietijd van het h^{ôte}l.

Soms speelt het gebouw een bijzondere publieke rol. In 1903 doen de kranten dagenlang uitgebreid verslag van de staatsbegrafenis van hertog Joseph: de grote antichambre transformeert in rouwkapel, het h^{ôte}l wordt omringd met pracht en praal en de daken van de omliggende gebouwen zitten vol met nieuwsgierigen. Op dat moment dreigt ook de tweede stap in de neergang van het h^{ôte}l: de aanleg van een Noord-Zuidverbinding voor treinen en een centraal station, gecombineerd met de modernisering van de oude wijk rond de residentie. We vinden plannen waarop de hertog bijna eigenhandig de lijnen uitzet om zijn huis te sparen, maar het *petit h^{ôte}l* en de stallingen zullen worden gesloopt. De echo's klinken door in de brieven.

Terwijl de werken eindeloos aanslepen – de Noord-Zuidverbinding wordt pas ingehuldigd in 1952 – herneemt het leven

Tijdens de sloop maakt Marcel Lebouille bijna tweehonderd foto's, hij kruipt zelfs op het dak

in het hôtel, met een grote diefstal tijdens de Eerste Wereldoorlog, een kleine brand in 1923, nieuwe functies – kantoren – en nieuwe generaties die worden geboren. Errond verschijnen nieuwe boulevards met monumentale gebouwen en het huis wordt een eiland in het midden van de hoge torens. We praten met enkele leden van de familie d'Ursel die rond die tijd in het hôtel geboren zijn en er enkele jaren gewoond hebben.

Door de transformatie van de wijk zijn de grondprijzen geëxplodeerd, maar de opeenvolgende erfenisverdelingen hebben de oudste zonen langzaam maar zeker geruineerd. Na het overlijden van hertog Robert in 1955 klinken de eerste geruchten over verkoop en sloop. Vijf jaar later is het hôtel verdwenen, na nog een oprisping als evenementenzaal.

In het laatste hoofdstuk zien we de houding tegenover het hôtel evolueren: van een waardevol monument (dat echter niet officieel wordt beschermd) over een dappere overlever tot – uiteindelijk – een doorn in het oog, een oubollige anomalie in een moderne wijk. We bekijken ook de erg diverse kunstcollectie die de graven en hertogen gedurende de eeuwen hebben verzameld en proberen zoveel mogelijk stukken terug te vinden, tot en met de Rubens in de verzameling van de Duitse dr. Oetker. De schilderijen, beeldhouwwerken, meubels en interieurdecoratie verdwijnen meestal spoorloos in de wereld van kunst en antiek, maar verzeilen soms ook bij familie, vrienden en kennissen. Een schouwmantel belandt bij de afgetreden koning Leopold III in Argentueil, twee consoles staan bij Albert en Paola in kasteel Belvédère, de parketvloer van de grote salon siert de villa van een Vlaamse industrieel.

Op 20 oktober 1960 weerklinken de eerste slagen van de sloophamers. Buurman Marcel Lebouille documenteert de afbraak in dagboekfragmenten en maakt honderden foto's. We publiceren zijn verslag en presenteren je daarna de opvolgers van het hôtel. De Westbury-toren, een hotel met 252 kamers en een panoramisch restaurant op de tweeëntwintigste verdieping, wordt in 1976 de thuisbasis van de Nationale Loterij.

In 2003 wordt ook de Lotto-toren gesloopt en verrijst het Central Plaza. De glazen wanden van het kantoorcomplex weerspiegelen de stedenbouwkundige veranderingen en de monumentale gebouwen die tussen 1910 en 1958 werden opgetrokken. Elk spoor van de stadsresidentie van de familie d'Ursel is na bijna vier eeuwen aanwezigheid in het hart van Brussel volledig verdwenen. Binnenkort herrijst ze in het zomerverblijf van de familie, het kasteel van Hingene. ■

KOEN DE VLIAGER-DE WILDE
& SERGE MIGOM

BESTEL NU!

Het boek over het hôtel d'Ursel verschijnt bij CFC  ditions. Het is tweetalig Nederlands-Frans en rijk geïllustreerd. Als lezer van dit *Magazine* krijg je de kans om vooraf in te tekenen. Als je voor 15 mei jouw exemplaar bestelt, mag je tussen 20 mei en 30 september de bijhorende tentoonstelling gratis bezoeken (aanbod geldig voor  en persoon).

Koen De Vlieger-De Wilde & Serge Migom, *Het hôtel d'Ursel in Brussel (1590–1960)* (CFC  ditions, 2018), 288 blz., 39 euro (verzendkosten 9 euro)

Mail naar info@kasteeldursel.be en schrijf het bedrag plus eventuele verzendkosten over op onze rekening BE54 0910 1850 4797 (BIC: GKCCBEBB) met mededeling 'Boek hôtel d'Ursel'.